

Н. М. Кот,
старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії соціологічних досліджень
та розвитку освіти Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (ВІШПО)

Сторінки історії Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти (1940 – 1941 роки)

На основі документів Державного архіву Волинської області (ДАВО) окреслено основні напрями діяльності Інституту вдосконалення кваліфікації вчителів від часу створення у березні 1940-го до червня 1941 року.

Ключові слова: *Інститут удосконалення кваліфікації вчителів, курси підвищення кваліфікації, перший директор, обласний відділ народної освіти.*

Kot N. M. History of Volyn In-Service Teacher Training Institute (1940–1941).

The main activities of Improving Teacher Training Institute since opening in March 1940 till June 1941 are considered on the basis of documents of the State Archives of Volyn region (SAVR).

Key words: *Improving Teacher Training Institute, advanced training, first director, regional department of national education.*

Постановка проблеми. 75-річний шлях Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти є важливою складовою минулого освіти Волинського краю. Осмислення історичних коренів, особливостей становлення та розвитку регіональної системи післядипломної педагогічної освіти, ядром якої завжди був інститут, уведення до наукового обігу нових документів та матеріалів про діяльність інституту складає підґрунтя збереженню надбань попередників.

Першим дослідником історії інституту був В. А. Лук'янчук, який до 60-річчя вузу підготував історичну довідку, ввівши в обіг документи з фондів ДАВО [16, 3–7]. До періоду створення інституту зверталися М. М. Кучерепа та В. В. Вісин, М. О. Стащенко і В. В. Вітюк [15; 17; 18]. Однак діяльність інституту в 1940–1941 роках повністю не розкрито і потребує подальшого дослідження.

Виклад основного матеріалу. Наявні архівні матеріали та доступна періодика дають змогу відслідкувати деякі віхи становлення й основні напрями діяльності інституту в 1940–1941 роках.

Документа про створення Волинського обласного інституту вдосконалення кваліфікації вчителів у фондах ДАВО та Центрального

державного архіву вищих органів влади і управління України (ЦДАВО України, м. Київ) віднайти не вдалося. На офіційний запит ректора Волинського інституту післядипломної педагогічної освіти щодо дати створення вузу із ЦДАВО України було отримано таку довідку: «Згідно постанови Ради Народних Комісарів УРСР від 04 березня 1940 р. № 316 „Про реорганізацію початкових і середніх шкіл на території західних областей України” з метою підвищення культурного рівня населення західних областей України і здійснення загального навчання, Рада Народних Комісарів Української РСР зобов'язала Народний комісаріат освіти Української РСР організувати з 15 березня 1940 р. у Волинській області інститут підвищення кваліфікації вчителів. Підстава: ф. 2, оп. 7, спр. 192, арк. 162, 164, 165» [17, 5–6].

Про те, що інститут дійсно створено у 1940 році, свідчить бюджет Волинської області на той рік, затверджений 29 травня 1940 року (постанова Волинського обласного виконавчого комітету № 395) [2]. У ньому «передбачено охопити курсами перепідготовки: учителів I–IV кл. – 1800 чол.; учителів

V–VII кл. – 1200 чол.; директорів шкіл та інспекторів – 435 чол.; учителів української мови і російської мови – 400 чол.; вихователів дитсадків – 30 чол.; шкільних бібліотекарів – 30 чол. [...] Заплановано також відкрити школу для піонервожатих на 150 чол. та організувати інститут удосконалення вчителів» [3]. У зведенні видатків на освіту по місцевому бюджету Волинської області на 1940 рік (тис. крб) передбачалось «Інституту вдосконалення вчителів – 275.0, з них на заробітну плату 151» [4], «курси – 3072.0» [5], «методична робота – 1100.0, в т. ч. зарплата 750.0, придбання і ремонт обладнання 100.0» [6].

У звітній доповіді першого секретаря обкому Комуністичної партії (більшовиків) України на першій обласній партійній конференції (24 квітня 1940 р.) серед переліку перетворень в освіті, зокрема, реорганізації роботи старих та створення нових початкових, неповносередніх та середніх шкіл, двох педшкіл для підготовки кадрів, учительського інституту названо і створення інституту підвищення кваліфікації вчителів [1, 50].

У ДАВО вдалося знайти один документ у матеріалах Луцької міської ради, який свідчить про те, що в квітні 1940 року інститут уже працював. До голови міської комісії з підготовки святкування 1 Травня звернувся його директор Шелудько, який підписав таке відношення: «Волинський обласний інститут Удосконалення Вчителів прохає відпустити 50 метрів червоної мануфактури для прапора та лозунгів до 1 Травня» [7]. (Документ написано від руки та містить штамп інституту).

На основі архівних матеріалів можна вирізнити основні напрями діяльності новоствореного вишу.

1939/1940 навчальний рік закінчувався державними іспитами, які в школах Західної України проводились уперше. Оскільки більшість учителів не мали досвіду їх організації та проведення, Волинський обласний виконавчий комітет постановою № 347 від 20 травня 1940 р. «Про стан підготовки до іспитів в школах Волинської області» зобов'язав «інспекторів ОблВНО та наукових співробітників Інституту Удосконалення Вчителів ... організувати живу конкретну допомогу по питанню проведення іспитів в школах», «надаючи великого політичного значення державним іспитам» [8].

Головним напрямом роботи інституту від початку його діяльності стало проведення курсів підвищення кваліфікації педагогічних кадрів. Постановою Волинського обласного виконавчого комітету

№ 383 від 1 червня 1940 року «Про проведення курсів перепідготовки вчителів, керівних кадрів шкіл і органів народної освіти по Волинській області» затверджується відповідний план, яким передбачається з метою підвищення кваліфікації вчителів, керівних кадрів шкіл та робітників органів народної освіти провести в 1940 році місячні курси вчителів 1–4 класів у Луцьку, Ковелі, Володимир-Волинську, Горохові, Камінь-Каширську, Ківерцях, Любомлі з 10 червня по 10 липня, охопивши ними 1010 чоловік; у Луцьку викладачів української мови та літератури 5–7 класів із 20 червня по 20 липня – 164 чол.; географії, природознавства та хімії, фізики та математики у ці ж строки – 200 чол.; завідувачів початкових шкіл із 10 червня по 10 липня – 134 чол.; шкільних інспекторів районних відділів народної освіти з 25 червня по 25 липня – 30 чол.; півторамісячні курси російської мови та літератури з 20 червня по 5 серпня – 270 чол.; історії та Конституції у ці ж строки – 90 чол. тощо [9]. Всього курсовою підготовкою протягом 1940–1941 років було охоплено 1898 працівників народної освіти [16, 3].

Протягом 1940 року в області активно створювались педагогічні кабінети, з якими інститут співпрацював у питаннях організації та проведення різноманітної роботи з кадрами. Зокрема, у постанові № 74 виконавчого комітету Волинської обласної ради депутатів трудящих від 29 січня 1941 року «Про роботу шкіл Волинської області у першому півріччі 1940/41 навчального року» констатується, що «на відділах Народної Освіти працює 32 педкабінети, які організували систематичну методичну і наукову допомогу вчителям через методичні об'єднання учителів в районах області. Методичних об'єднань учителів в районах області працює всього 378» [10].

У цьому ж документі інститут піддається критиці за недостатнє надання методичної допомоги вчителям «через методичні об'єднання, запровадження відкритих уроків», наголошується, що «частина вчителів недостатньо готується до уроків, безвідповідально ставляться до оцінювання знань учнів» [11]. Однак із документа можна зробити висновок, що вуз не мав достатнього кадрового потенціалу для організації необхідної роботи з педагогами, бо постановою зобов'язує завідувача обласного відділу народної освіти Ф. І. Лисенка «в найближчий час укомплектувати відповідними

кадрами обласний Інститут Удосконалення вчителів» [12].

Інститут підпорядковувався обласному відділу народної освіти. На це опосередковано вказує постанова виконавчого комітету Волинської обласної ради депутатів трудящих від 29 березня 1941 року «Про стан фізкультурної роботи в області», де поряд із рішеннями про відкриття до 15 квітня дитячої спортивної школи у Ковелі Ф. І. Лисенка як завідувача обласного відділу народної освіти зобов'язують «забезпечити проведення під час літніх канікул місячних курсів підвищення кваліфікації вчителів фізкультури шкіл» [13].

У «Звіті про роботу Волинського обласного інституту удосконалення кваліфікації вчителів в 1944–1945 році» сказано, що він «був дощенту зруйнований ще в перші дні гітлерівської навали бомбардуванням з літаків. Великий

будинок, в якому був розташований інститут був знищений; тоді ж загинув і перший директор інституту Шелудько. Обладнання і бібліотека інституту з значною кількістю книг, колекції наочних приладів, таблиці і карти – все це зазнало великих ушкоджень і безслідно зникло» [14].

Висновки й перспективи досліджень. Документи виконкому Волинської обласної ради депутатів трудящих свідчать, що створений весною 1940 року Інститут удосконалення вчителів започаткував різні форми роботи з підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема надання методичної допомоги вчителям різних фахів.

Суттєвим напрямом подальшого пошуку відомостей про діяльність інституту має стати опрацювання періодики тих років та документів з архівів західних областей України.

Література

1. Волинь Радянська (1939–1964 рр.) : зб. док. і мат. – Ч. III. – Львів : Каменярь, 1971. – 348 с.
2. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 1, спр. 1, арк. 121.
3. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 1, спр. 8, арк. 13.
4. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 1, спр. 8, арк. 61.
5. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 1, спр. 8, арк. 56.
6. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 1, спр. 8, арк. 60.
7. Держархів Волинської обл., ф. Р-4, оп. 1, спр. 38, арк. 29.
8. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 1, спр. 1, арк. 98.
9. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 1, спр. 1, арк. 114.
10. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 2, спр. 3, арк. 25.
11. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 2, спр. 3, арк. 26.
12. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 2, спр. 3, арк. 26–27.
13. Держархів Волинської обл., ф. Р-6, оп. 2, спр. 3, арк. 138.
14. Держархів Волинської обл., ф. Р-402, оп. 1, спр. 2, арк.1.
15. Кучерепа М. Волинь: 1939–1941 рр. : навч. посібн. / М. Кучерепа, В. Вісин. – Луцьк : Волин. обл. друк., 2005. – 486 с.
16. Лук'янчук В. А. Історична довідка: Волинському обласному навчально-методичному інституту післядипломної освіти педагогічних кадрів – 60 років! / В. А. Лук'янчук // Волинський обласний навчально-методичний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів / уклад. В. М. Дмитрук. – Луцьк : ВОНМІПОПК, 1999. – 44 с.
17. Сташенко М. О. Лідери змін післядипломної педагогічної освіти / М. О. Сташенко, В. В. Вітюк. – Луцьк : ВІППО, 2010. – 68 с.
18. Сташенко М. О. Система підготовки вчителя на Волині (Волинський інститут післядипломної педагогічної освіти) / М. О. Сташенко, В. В. Вітюк // Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Волинська область / ред. рада : В. Г. Кремень (голова) [та ін.]; редкол. тому : І. Я. Коцан (голова) [та ін.]. – К. : Знання України, 2009. – С. 299–326.